

СИНИ ІВАНА ФРАНКА — ПЕРШІ УКРАЇНСЬКІ ФАХІВЦІ З РУХАНКИ ТА ЗМАГУ

Життя та творчість Івана Франка і його родини нині добре вивчені. Однак неочікуваним і доволі несподіваним для шанувальників Франка й навіть франкознавців може виявитися те, що його сини були палкими прихильниками фізичної культури і належали до когорти перших українських фахівців, практиків і теоретиків, які у перші десятиліття ХХ ст. започатковували цю, ще малознану серед української спільноти нашого краю, справу.

Звичні для нас сьогодні урочні форми фізичного виховання, як і сама галузь діяльності під назвою „фізична культура, спорт і здоров'я людини“, виникли порівняно недавно. Вони сформувалися у ХІХ ст. в країнах Європи на основі національних систем гімнастики: німецької, шведської, французької, англійської (спортивно-ігрової) та сокільської. Ці європейські гімнастичні практики упродовж короткого часу переростають у соціальні національно-культурні рухи (німецький турнерський рух, англійський рух арнольдизму, сокільський рух), які, крім залучення до занять гімнастикою широких верств міського населення і виникнення перших організованих форм фізичного виховання, мали потужний вплив на процес формування модерних націй.

Осередки національних гімнастичних товариств при навчальних закладах того часу спопуляризували гімнастику серед гімназійної та університетської молоді настільки, що привернули увагу керівників освітніх установ та урядовців європейських держав на це явище. Зокрема, у 1897 р. Міністерство віровизнань і освіти Австро-Угорщини прийняло спеціальну постанову, яка сприяла більш системному запровадженню занять фізичними вправами під загальноєвропейською назвою „гімнастика“ (відштовхуючись від давньогрецької традиції) у навчальні заклади імперії як „надобов'язковий“ (за вибором) предмет. Гуртки для занять гімнастикою у позанавчальний час зазвичай вели учителі навчальних закладів — члени національних гімнастичних товариств — „турнери“, „соколи“ тощо. Так на основі

національних гімнастичних систем зароджувалася нова сфера професійної діяльності — фізичне виховання.

В українському середовищі Галичини ці європейські культурні тенденції „проросли“ в останньому десятиріччі ХІХ — на початку ХХ ст. Завдяки діяльності таких діячів галицької інтелігенції, як Василь Нагірний, Володимир Лаврівський, Кирило Трильовський та ін. 1894 р. створено українське гімнастичне товариство „Сокіл“, а 1900 р.

товариство гімнастичне і сторожі огневої „Січ“. До Першої світової війни ці дві організації найбільше спричинилися до популяризації гімнастики (руханки), а згодом і спорту (змагу) серед українців та постановки українського сокільсько-січового руху.

Як і в різних країнах Європи, в Галичині суттєвим чинником становлення організованих форм фізичного виховання, окрім діяльності національних гімнастичних організацій, стало запровадження занять гімнастикою (за вибором, надурочно) для учнів гімназій.

Нові віяння з обережністю, а часом і недовірою сприймало українське суспільство „на окраїнах“ імперії.

Це було зумовлено високим рівнем неосвіченості і навіть неписьменності українського середовища Галичини. В національні гімнастичні організації вступала зазвичай міська молодь, — учні чи студенти гімназій і університетів, які як представники української інтелігенції були більш освічені і національно свідомі. Серед них виявилися і троє синів Івана Франка.

Особливою динамічності впровадження і поширення гімнастики в освітніх закладах Галичини з українською мовою викладання набуло з приїздом до Львова після закінчення своїх студій в університетах Львова і Граца Івана Боберського¹ — германіста і дипломованого фахівця з гімнастики. Він влаштується на роботу в Академічну гімназію у Львові (спочатку як учитель, а з 1905 р. — професор), елітний для українців краю навчальний заклад, та вступає у жовтні 1901 р. до українського товариства „Сокіл“ у Львові, в якому швидко стає авторитетним провідником,

Перша дружина (команда) копаного м'яча Українського спортивного кружка при Академічній гімназії у Львові.
Зліва направо: 1-й ряд: Василь Косаревич, Анатоль Лукашевич, Гриць Лучаківський; 2-й ряд: Василь Остапчук, Ананія Степанів, Антін Зелений; 3-й ряд: В'ячеслав Льюмоз (тренер УСК), Петро Франко, Степан Цимбала, Михайло Заворотюк, Степан Кизима, професор Іван Боберський, Степан Гайдучок. Львів, „Площа циклістів“, 26 вересня 1909 р. Світлив (фотографував) проф. Академічної гімназії О. Сушко

¹ Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський: біля джерел української тіловиховної і спортової традиції // Вісник НТШ.— Львів, 2016.— Ч. 55.— С. 61—64.

а з 1908 р.— головою². Тут Боберський як вчитель гімнастики надає їй українського національного оформлення (гімнастична термінологія була німецькою, шведською, англійською, польською тощо), укладає перші методичні праці з руханки (український відповідник гімнастики), сприяє створенню перших руханкових та змагових (спортивних) осередків серед гімназійної і студентської молоді — Українського спортивного кружка (УСК, 1906); спортивного товариства студентів вищих шкіл „Україна“ (СТ „Україна“, 1911), створює перший інструкторський гурток для навчання ведення гімнастики випускників учительських семінарій³. Учнями і вихованцями Боберського в Академічній гімназії у Львові стали Тарас і Петро Франки, а згодом як член „Сокола“ і їхній старший брат Андрій.

Відомо, що в Академічній гімназії у Львові заняття з гімнастики „надобов'язково“ вів лише І. Боберський. До руханки зголосилися і брати Франки. Невдовзі вони разом із такими вихованцями Боберського, як Олександр Тисовський і Степан Гайдучок, стануть його найкращими учнями і послідовниками у справі популяризації тіловиховання (фізичного виховання).

Особливе зацікавлення й успіхи на заняттях із гімнастики серед синів Франка виявив, навчаючись в Академічній гімназії (1901—1910) передусім наймолодший син Франка — Петро (1890—1941). У гімназійних звітах за 1904—1910 навчальні роки, які з-поміж іншого зафіксували результати складання іспитів з гімнастики стосовно нього у різні роки незмінно зазначено: „дуже добрий“, „відзначаючий“, „відзначаючий з замилюванням до предмету“⁴. Оцінки завірено власноручним підписом проф. І. Боберського.

У 1906 р. стараннями Боберського його вихованці, серед яких і Петро Франко, засновують в Академічній гімназії один із перших у нашому краї в україномовних гімназіях спортивний осередок — Український спортивний кружок (УСК). Члени гуртка обирають Петра Франка головою УСК.

У секціях УСК були різні види руханки і змагу. Одним із перших і найпопулярніших — футбол

(копаний м'яч). При УСК створюється одна, а згодом кілька дружин (команд) з однойменною назвою (УСК-1, УСК-2, УСК-3 і т. д.). Петро Франко був гравцем першої дружини копаного м'яча УСК. Збереглося кілька світлин, які зафіксували його у складі цієї дружини⁵.

По закінченню Академічної гімназії Тарас (з 23 жовтня 1907 р.⁶) а згодом і Петро (з 22 червня 1910 р.⁷) Франки вступають до українського „Сокола-Батька“. Децю пізніше до них долучається і їхній старший брат Андрій (з 31 грудня 1912 р.⁸). Прихід братів Франків у сокільське товариство припав на час, коли його очолив І. Боберський. Те, що професор руханки Боберський керував організацією, сприяло поєднанню можливостей Академічної гімназії та „Сокола“.

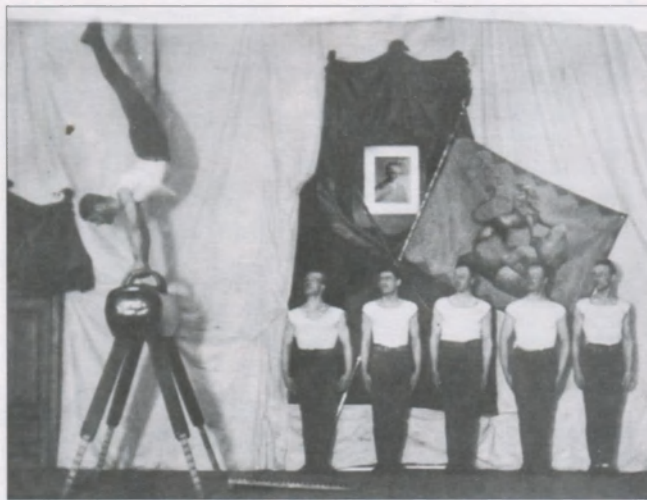
Оскільки в гімназії брати Франки вже пройшли руханковий вишкіл під орудою І. Боберського, то у гімнастичному товаристві „Сокіл-Батько“ вони

відразу стали активними діячами. Маючи чималий досвід, Тарас і Петро стають членами „учительського кружка“ — спеціального осередку, організованого при „Соколі“ для ознайомлення і проходження курсу гімнастики випускниками українських учительських семінарій. Це означало, що вони є викладачами чи, як сказати сьогодні, інструкторами гімнастичного курсу для учителів інших предметів, які забажали освоїти додатково курс занять гімнастикою.

Окрім роботи з вчителями, „учительський кружок“ на чолі з професором Боберським

провадив підготовку „соколів“ й інших „руховиків“ до складання спеціального іспиту з гімнастики у Львівському університеті, який давав право викладати цей предмет в освітніх закладах Австро-Угорщини. Зокрема, Петро і Тарас Франки після закінчення Академічної гімназії у грудні 1910 р. склали іспит з тіловиховання при Львівському університеті⁹ (зауважимо, що тоді в екзаменаційній комісії було чимало поляків, які дуже прискіпливо та неприхильно ставилися до здобувачів-українців!).

Попри непрості відносини Івана Франка з представниками і польської, і української галицької

Урочистість з нагоди відзначення 40-річчя творчої праці Івана Франка в рухівні „Сокола-Батька“. Зліва направо: Павло Зимак (виконує справу на коні), Анатоль Лукашевич, Роман Волощук, Петро Франко, „Омелян Гузар. Львів, 7 грудня 1913 р.

² Центральний державний історичний архів України у Львові (далі — ЦДІА України у Львові), ф. 366, оп. 1, спр. 12, арк. 81.

³ [Боберський І.]. Двадцять літ „Сокола-Батька“ // Календар „Вістий з Запорожжя“ на 1914 рік.— Львів, 1913.— С. 200; його ж. Українське сокільство 1894—1939.— Львів, 1939.— 16 с. („Сокільська бібліотека“, ч. 7).

⁴ ЦДІА України у Львові, ф. 640, оп. 1, спр. 2, арк. 7—14.

⁵ Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).

⁶ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 154, арк. 47.

⁷ Там само.— Арк. 47 зв.

⁸ Там само.— Арк. 48.

⁹ Там само.— Ф. 640, оп. 1, спр. 1, арк. 1; Боберський І., Гузар О., Кушпіренко Б., Пшепюрський Н., Винників С., Сушко З. Звіт „Сокола-Батька“ у Львові за рік 1910 // Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових і пожарних товариств.— Львів, 1911.— 30 марта.— Ч. 54—55.— С. 8.

інтелгенції, можемо з певністю засвідчити позитивне ставлення і повагу до нього старшини українського „Сокола“. Про це свідчить їхня ініціатива у справі відзначення 40-річного ювілею творчої праці Каменяра.

30 травня 1913 р. у сокільському часописі „Вісти з Запорожжя“ було опубліковано заклик до осередків товариства в краї, у якому зазначалося: „Всі наші філії, „Січи“ і „Соколи“ мають сего року 1913-го уладити здвиги, руханкові вечери, відчити, концерти в честь 40-літньої праці нашого письменника Д-ра Івана Франка. Одну п'яту часть чистого доходу належить переслати на народний дар Франка на адресу „Дністер“ книжочка 8000, Львів, уліця Руська 20, а одну п'яту часть прислати на „Український Город“ у Львові, на адресу: „Сокіл-Батько“ Львів, ул. Руська ч. 20. Решту доходу затримати на свої цілі“¹⁰. Основна сокільсько-січова урочистість відбулася у Львові 7 грудня 1913 р. На ній був присутнім сам Іван Франко з синами Тарасом і Петром та донькою Ганною (він прибув автомобілем, який винайняв І. Боберський). В домівці, а водночас і рухівні (гімнастичній залі) товариства „Сокіл-Батько“ було організовано святковий вечір із показовими виступами гімнастів-руховиків. Петро, як один із найкращих гімнастів, брав участь у показових руханкових вправах.

На знак особливої пошани на „Вечері в честь Др. І. Франка“ від сокільських і січових осередків „Сокола-Батька“ ювілярові було вручено лавровий вінок, виконаний у сріблі з написом: „Вповажаному Дрови І. Франкови „Сокіл Батько“ 1874 — 1913.7/ХІІ“.

З огляду на те, що не всі охочі змогли потрапити на цю урочистість, її з участю Івана Франка було проведено ще раз 14 грудня.

Схоже, що Іван Франко мав дружні взаємини з головою „Сокола-Батька“ — І. Боберським, оскільки після святкового вечора він запросив його з дружиною Йосифиною на гостину у своє помешкання на вул. Понінського, 4 (тепер — вул. Івана Франка).

Найстарший зі синів Івана Франка і його найближчий помічник Андрій (1887—1913), на жаль, лише рік брав участь в українському сокільському русі (він несподівано помер у віці 26 років за два місяці до завершення університетських студій. Незважаючи на короткий час перебування в організації, у його похороні взяла участь чота „соколів“ на чолі з головою товариства І. Боберським, який виголосив промову)¹¹. А для його молодших братів Тараса і Петра руханка стала справою, якій

вони присвятили значну частину свого професійного життя.

До Першої світової війни найуспішнішим у цій ще малознаній, „модерній“ для українців Галичини справі був Петро Франко. Взагалі руханка стає першим свідомим професійним вибором Петра: після успішного складання іспиту з гімнастики у Львівському університеті він з 1 вересня 1911 р. по 30 червня 1914 р. працював викладачем руханки дівочої учительської семінарії Українського педагогічного товариства у Львові. Протягом чотирьох передвоєнних років Петро Франко брав участь в організації низки масштабних сокільських заходів (I та II Красві здвиги (1911, 1914), став співзасновником (поряд з Іваном Чмолюю та Олександром Тисовським) української скаутської організації „Пласт“ (1911), українського „Змагального Союзу“ (1912). Як член „Сокола“ та змагун „Змагального Союзу“ займався різними видами спорту і особисто брав участь у низці показових виступів та змагань.

Як вже згадувалося, Петро Франко був гравцем футбольної команди УСК-І. Особливо відзначився як гравець УСК у змаганнях із копаного м'яча в іграх 1909—1910 рр. Крім того, упродовж 1911—1914 рр. не раз брав участь у футбольних зустрічах як суддя. Так, 15 жовтня 1911 р. був суддею матчу з копаного м'яча між командами УСК та СТ „Україна“¹². Не випадково, чи не перша його стаття була присвячена саме футболу („Судія в Союзняку“, опублікована у сокільському часописі „Вісти з Запорожжя“ (виходив як додаток до газети „Народне Слово“) 3 листопада 1910 р.)¹³.

Петро Франко захоплювався ситківкою (тенісом), у якій демонстрував значні успіхи. 24 вересня 1912 р. Петро та Тарас взяли участь у перших ситківкових змаганнях, які проводило товариство „Сокіл-Батько“ у Львові¹⁴. 1914 р. на II Запорозьких ігрищах, що відбувалися під час Шевченківського здвигу 29 червня 1914 р. у Львові, Петро у парі зі своїм братом Тарасом здобув 2-ге місце в змаганнях із ситківки¹⁵.

Також одним із улюблених видів спорту для Петра Франка стало лещетарство. Для популяризації цього виду Петро Франко вслід за своїм учителем І. Боберським 1910 р. об'їхав на лещатах навколо Львова. Відомо, що в СТ „Україна“ він виконував обов'язки інструктора з лещетарства у 1911—1912 рр.¹⁶

Петро Франко безпосередньо причетний до формулювання українського скаутського руху і

Нагорода (медаль) Тараса та Петра Франків за 2-ге місце в змаганнях із ситківки (тенісу) у грі двійками (в парі)

¹⁰ „Сокіл-Батько“. Всі наші філії „Січи“ і „Соколи“ // Вісти з Запорожжя. Часопис руханкових, змагальних, мандрівних і пожежних товариств.— Львів, 1913.— 30 мая.— Ч. 81—82.— С. 1.

¹¹ Мельник Я. І остання часть дороги... Іван Франко: 1908—1916.— Дрогобич, 2006.— С. 72—74.

¹² Дружина „України“ (15. X. 1911) на площі „Сокола-Батька“ // Вісти з Запорожжя. Часопис руханкових, змагальних, мандрівних і пожежних товариств.— Львів, 1912.— 30 січ.— Ч. 65.— С. 4.

¹³ Франко П. Судія в „Союзняку“ // Там само.— Львів, 1910.— 3 падолиста.— Ч. 44; Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись.— Львів, 1910.— 3 падолиста.— Ч. 435.— С. 13.

¹⁴ Франко П. Перші ситківкові змагання у Львові // Вісти з Запорожжя. Часопис руханкових, змагальних, мандрівних і пожежних товариств.— Львів, 1912.— 30 січ.— Ч. 65.— С. 4.

¹⁵ Вислід з здвигових змагань // Вісти з Запорожжя. Руханка, Змаг, Пожежництво, Мандрівництво, Пласт, Стрілецьтво.— Львів, 1914.— 30 лип.— Ч. 95—96.— С. 10.

¹⁶ Зелений А. „Україна“ // Вісти з Запорожжя. Часопис руханкових, змагальних, мандрівних і пожежних товариств.— Львів, 1912.— 30 січ.— Ч. 65.— С. 4.

багатьох його атрибутів¹⁷. Зокрема, він — один із творців його української самоназви. У своїй статті „Пластуни“ (Діло, 1911, 2 груд.) він вперше застосує і обгрунтовує це слово як власну назву українських скаутів. Також спільно з І. Боберським 1912 р. розробив пластову виказку (посвідчення пластуна), що містила дев'ятнадцять обов'язкових для виконання пунктів із різних ділянок фізичної вправності, зокрема скок вгору (стрибок у висоту); скок у даль (стрибок у довжину); плавання; веслування; їзда верхи; їзда на совгах (на ковзанах); їзда на лещатах (лижах); рухливі ігри та інші — і була розрахована на сім років пластування. Відомо також, що саме Петро Франко займався організацією пластових осередків на філії Академічної гімназії у Львові (розміщувалася в Народному домі). У цій справі йому допомагав з-поміж інших його брат Андрій¹⁸.

Петро Франко був засновником, діяльним членом та заступником голови українського „Змагального Союзу“ (заснований 1912 р.). Однокласник і близький приятель Петра Франка, а у майбутньому професор руханки Степан Гайдучок згадував про це: „Петро Франко чомусь не став основником ні членом студентської „України“, а разом з Альфредом Будзиновським, колишнім головою львівського „Сокола“ українського, заложив Український Змагальний Союз. Членів Союз мав обмаль і не виявив організаційного хисту обняти більшу кількість людей в члени, ні не проявив помітної діяльності. За це відновлений по 1922 році членами „Сокола-Батька“, в 1923 р. зразу пиняво розвивався, але вже з р. 1925 став проявляти більшу діяльність, а по 1930 році ширше повели в ньому діяльність студенти і діячі крайнього націоналістичного напрямку поки чи не в 1937 році польська влада не розв'язала Союзу“¹⁹.

Маючи за взірць приклад свого учителя Івана Боберського, Петро Франко пише низку статей і окремих праць про руханку і спорт: „На лещетах довкола Львова“ (1910), „Лещетний спорт у Львові“ (1911), „Хідлі“ (1911), „Кид каменем і кулею“ (1911), „Примінна руханка“ (1911), „Списа до мету“ (1911), „Скок в далечинь“ (1911), „Пер Генрик Лїнг і його руханка (Шведська руханка)“ (1912), „Лещетні шляхи коло Львова“ (1912), „Прогулька в наші гори“ (1912), „Каблуківка (Крокет)“ (1913), „Підбиванка“ (1913), „Пластові гри і забави“ (1913) та ін.

Згодом у міжвоєнний період Петро опанував фах хеміка і географа й став викладачем цих предметів у навчальних закладах Львова, Коломиї, Харкова (певний час працював в УРСР).

Однак руханка залишатиметься улюбленою професійною справою Петра Франка і надалі. Так, з 11 вересня 1922 р. по 25 липня 1930 р. він — учитель руханки і географії Коломийської державної чоловічої гімназії з українською мовою викладання²⁰. Тут відновлює і активізує діяльність гімназійних осередків організацій „Пласт“ і „Сокол“. Організовує і особисто веде спортивні секції з легкоатлетики, баскетболу, футболу, шахів, великого тенісу тощо. За власні кошти закупає спортивне приладдя для їхнього забезпечення. Зусиллями Петра Франка у Коломиї з'являється і набуває поширення ситківка (теніс). Учні коломийської гімназії споруджують корти для ситківки і набувають відповідного інвентарю. Сам Петро Франко знову підтверджує свою майстерність у цій грі: здобуває 2-ге місце у змаганнях з тенісу серед спортсменів м. Коломиї, які відбулися 21 липня 1927 р.²¹

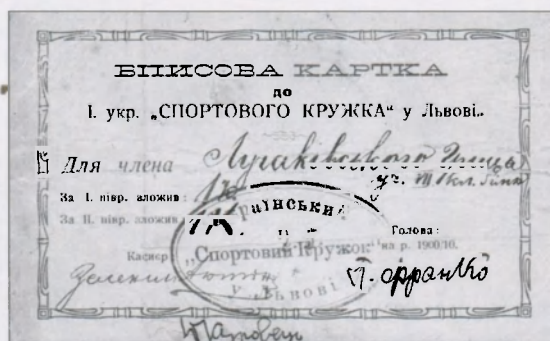
Відомо також, що пластуни 19-го пластового полку ім. Максима Залізняка в Коломиї, які були під опікою Петра Франка, закуповували, попри матеріальні нестатки, спортивний інвентар²². Так, згідно зі звітом від червня 1923 р., вони мали дерев'яні ворота, човен, два весла, три м'ячі.

Цікаво, що П. Франко звертає увагу на проблему особливостей і специфіки завдань фізичного виховання для мешканців села на відміну від міського населення. У 1930 р. з'являється його публікація „Фізичне виховання на селі“ у львівському журналі „Життя і знання“.

У 1936 р. після повернення в Галичину з Харкова П. Франко вчителює у приватній гімназії Яворова, а згодом у Львові, зокрема і як учитель руханки.

Відомо, що у 1939—1941 рр. Петро Франко залучався до різних спортивних заходів у м. Львові. Наприклад, 31 лютого 1940 р. в приміщенні Львівського обласного комітету в справах фізкультури та спорту на вул. Пекарській проводилися змагання з гімнастики. Петро Франко здійснював суддівство змагань²³.

Натомість Тарас Франко (1889—1971) найбільші особисті досягнення у руханковій справі здобув дещо пізніше молодшого брата Петра, а саме у міжвоєнний період. Оскільки у шкільні роки був успішним у студіях греки і латини (навчався в українській народній школі при учительській семінарії у Львові, згодом в Академічній гімназії у Львові), то невдовзі став гімназійним учителем та викладачем філології у Львівському університеті саме за цим фахом (перекладав із грецької, писав вірші тощо).

Вписова картка (посвідчення) члена Українського спортивного кружка Гриця Лучаківського з підписом голови УСК Петра Франка. Львів, 1909

¹⁷ Сова А. Внесок Івана Боберського у становлення організації „Пласт“ // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць.— Львів, 2014.— Вип. 15.— С. 85—95.

¹⁸ Фізичне виховання молодіжні // Звіт дирекції ц. к. гімназії у Львові за шкільний рік 1912/1913.— Львів, 1913.— С. 50—53.

¹⁹ Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).

²⁰ ЦДІА України у Львові, ф. 640, оп. 1, спр. 1, арк. 1; спр. 3, арк. 80.

²¹ Там само.— Спр. 3, арк. 70.

²² Там само.— Ф. 389, оп. 1, спр. 254 а, арк. 1—66.

²³ Там само.— Ф. 640, оп. 1, спр. 3, арк. 76.

Захоплювався Тарас, як і його брат Петро ситківкою. Зокрема, 1908 р. він брав участь в облаштуванні першого ситківкового току (тенісного корту) перед Академічним домом на вул. Супінського (тепер — вул. М. Коцюбинського) у Львові. Будували його з почину І. Боберського гімназисти — мешканці Академічного дому, а також його учні Петро і Тарас Франки, Степан Кизима, Степан Гайдучок, Анатоль Лукашевич²⁴. У вже згадуваних змаганнях — II Запорозьких ігрищах — Тарас Франко відзначився у ситківкових змаганнях: виступаючи за „Змаговий союз“, двічі виборов 2-ге місце — і у розряді „гра одинцем“, і у розряді „двійками“ (в парі) разом зі своїм братом Петром²⁵.

1921 р. Т. Франко вступив у спортове товариство „Україна“ (член організації до 1926 р.). З березня — по кінець 1923 р. був головою товариства (СТ „Україна“ в другій половині 20—30-х рр. ХХ ст. було дуже популярне серед української інтелігенції)²⁶. У міжвоєнний період Тарас Франко був діяльним у товаристві „Сокіл-Батько“ у Львові, зокрема у 1920-х рр. деякий час був писарем організації.

Про Т. Франка у той час залишив спомин уславлений український футболіст спортивного товариства „Україна“, а згодом президент ФК „Карпати“ Карло Мікльош, який на початку 90-х років ХХ ст. згадував: „У нашому замилюванні копаням м'ячем велика заслуга нашого професора руханки Тараса Франка, який сам також був спортсменом. До мене він мав особливу симпатію, навіть запрошував пограти з ним у теніс. Давав він мені і теоретичні настанови, як стати добрим гравцем. Постійно звертав мою увагу на техніку і гру головою. Але йому завдячуючи не лише любов'ю до копаного м'яча. Саме він допоміг нам стати не тільки членами СТ „Україна“, а й справжніми українцями. Тарас Франко, син Великого Каменяря, виховав у нас щирі людські почуття відданості і патріотизму“²⁷. Тарас Франко часто казав молодості гімназистові Карлу Мікльошу: „Ти — українець і повинен бути вірцем для нашої молоді. Справжнім українцем може називатися тільки чесна, працююча і віддана своєму народові людина“²⁸.

На початку 20-х років ХХ ст. Тарас Франко виступає як теоретик фізичного виховання (відомо лише про кілька його статей, виданих до Першої світової війни: „Змаганя“ (1911), „Руханка у греків“ (1913), „Значінє руханки і рухових забав“ (1914). У 1923 р. виходить його монографія „Історія і теорія руханки“. Вже у другій половині 1920-х рр. Тарас

Франко стає одним із фундаторів національного фізичного виховання. Одна за одною з'являються його праці: „Історія і теорія руханки“ (1923); „Розвій руханки серед українців“ (1925); „Українська ситківка“ (1926); „Про спорт“ (1928); „Спорт на селі“ (1928); „Нове в шкільній руханці“ (1933); „Футбальний тренінг і тактика“ (1933); „Початки українського спорту“ (1936) та ін. Тоді він працює над проблемами національного виховання та шкільної фізичної культури, продовжує справу запровадження національної термінології у сферу тілового виховання і спорту.

З огляду на потребу і великий попит у 1923 р., Тарас Франко готує і перевидає посібник І. Боберського „Рухові забави і гри“ (наклад 5 тис.), який було розповсюджено по школах та руханкових товариствах²⁹.

Тарас прожив довше, ніж його брат Петро. У 1941 р. Петро Франко під час примусової спроби його евакуації радянськими спецслужбами як неблагонадійного зник безвісти (за деякими даними, загинув). З приходом радянської влади на західноукраїнські землі він переїхав до Києва. Однак діяльність Т. Франка як практика і теоретика руханки у 40—60-х рр. ХХ ст. не спостерігається.

Таким чином, опинившись (як учні Академічної гімназії у Львові, а згодом і як члени українського товариства „Сокіл“) під педагогічним впливом „Батька українського тілового виховання“, проф. І. Боберського, Петро і Тарас Франки стали першими в українському середовищі фахівцями з гімнастики (руханки) й фундаторами її поширення в українських освітніх установах та молодіжних організаціях нашого краю.

У міжвоєнний період, коли засновник українського тілового виховання Іван Боберський перебував в еміграції, його найближчі колеги, послідовники й учні — Олександр Тисовський, Степан Гайдучок, Оксана Суховерська, брати Петро і Тарас Франки й інші продовжували справу розвитку українських національних форм фізичної культури.

Активна діяльність братів Франків до Першої світової війни та у міжвоєнний період, вагомий практичний та теоретичний доробок дають підстави вважати Петра і Тараса визначними діячами української національної фізичної культури першої половини ХХ ст.

Франкові „соколи“ — Петро і Тарас — співтворці (спільно з Іваном Боберським та його найближчими соратниками і послідовниками) української тілового виховної і спортової традиції!

Андрій СОВА, Ярослав ТИМЧАК

Учасники змагань із ситківки (тенісу) у Львові перед Академічним домом. Четвертий зліва Тарас Франко. Львів, вул. Супінського (тепер — вул. М. Коцюбинського), 1924 р.

²⁴ Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).

²⁵ Вислід з здвигових змагань.— С. 10.

²⁶ Виказ голов С. Т. „Україна“ // СТ Україна. Львів. 25 ліття 1911—1936.— Львів, 1936.— С. 113.

²⁷ Мікльош К. Як я став змагуном СТ „Україна“ // Спортове Товариство „Україна“ (Львів). До 80-річчя заснування: альманах / Ред. кол. Й. Лось та ін.— Львів, 1991.— С. 14.

²⁸ Мікльош К. Спогади // Приватний архів Олександра Паука (м. Львів).

²⁹ Боберський І. Рухові забави і гри. 4-те вид.— Львів, 1923.— 56 с.